

TÜRKİYE EKONOMİ KURUMU

TARTIŞMA METNİ 2007/3

[http ://www.tek. org.tr](http://www.tek.org.tr)

TÜRKİYE'DE YOLSUZLUĞUN NEDENLERİ EKONOMETRİK BİR İNCELEME

Güzin Bayar

Mayıs, 2007

TÜRKİYE'DE YOLSUZLUĞUN NEDENLERİ-EKONOMETRİK BİR İNCELEME
(CAUSES OF CORRUPTION IN TURKEY-AN ECONOMETRIC ANALYSIS)

Dr. GÜZİN BAYAR*

MIDDLE EAST TECHNICAL UNIVERSITY

• E-posta: guzinbayar@yahoo.com

TÜRKİYE'DE YOLSUZLUK-EKONOMETRİK BİR İNCELEME

1. Giriş

Yolsuzluk antik çağlardan beri hemen her toplumda görülen bir olgudur. Ancak özellikle son yıllarda akademisyenlerin ve politika belirleyicilerin dikkatini daha çok çekmekte, sosyal ve ekonomik maliyetleri daha çok gündeme gelmektedir.

Yolsuzluğun yazında (literatür-literature) pek çok tanımı bulunmaktadır. En çok kullanılan Dünya Bankasınınındır : "kamu kurumunun kişisel çıkar için kötüye kullanılması". Shleifer ve Vishny (1993) yolsuzluğu "devlet görevlilerince devlet malının kişisel kazanç için satılması" olarak tanımlamaktadır. Tanımlar yolsuzluğun kamu sektörü yönünü vurgulasa da, bu, özel sektörde yolsuzluğun olmayacağı anlamına gelmez. Yolsuzluk müvekkil-vekil ilişkisi problemi olarak da tanımlanabilir. Genellikle müvekkil tarafından vekile bir iş havale edilmekte ve vekile müvekkil adına hareket etme yetkisi verilmektedir. Bu yetki, vekil tarafından müvekkil aleyhine ve kendi lehine haksız kazanç elde etmek için kullanıldığında yolsuzluk gerçekleşir.

Yolsuzluk hakkında yapılan araştırmalar yolsuzluğun ekonomik ve sosyal önemli maliyetleri olduğunu göstermektedir. Yolsuzluğun en sık bahsedilen zararı yatırımcıları caydırması, dolayısıyla ülkenin yatırım, büyüme ve kalkınmasını olumsuz etkilemesidir. Konu üzerinde yapılan ve çeşitli ülkeleri kapsayan çalışmalar yolsuzluk ile yatırımlar ve kalkınma seviyesi arasında negatif ilişki bulmuştur. Bu çalışmalar arasında Mauro (1995) (Bardhan (1997)'de bahsedilen), Gould ve Amaro Reyes (1983), Birleşmiş Milletler (1989), Klitgaard (1991) (Shleifer ve Vishny (1993)'de bahsedilen), Paulo (1995) (Goldsmith (1999)'da bahsedilen) sayılabilir.

Yolsuzluk tahsis verimliliğini ve kaynak dağılımını da olumsuz etkilemektedir. Yolsuz devlet görevlileri yatırımların, yolsuzluğun tespit edilmesinin daha güç olduğu, büyük (genellikle müsrifçe gerektiğinden büyük) projelere yönlendirilmesini tercih etmektedirler. Yolsuzluğun artmasıyla kamuda kaynak israfı bütçe açıklarını artırmakta, bu da enflasyondan yüksek faizlere pek çok ekonomik sorunun kaynağı olmaktadır.

Bunların yanı sıra yolsuzluk gelir dağılımını bozmakta, devletin güvenilirliğini ve meşruiyetini sarsmakta, demokrasiye ve ahlaka zarar vermektedir. Mauro (1998), yolsuzluğun daha fazla olduğu ülkelerde siyasi istikrarsızlığın daha fazla olduğunu belirtmektedir.

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de yolsuzluğun sebeplerine ilişkin olarak ekonometrik bir analiz yapmaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde yolsuzluğun ölçüm yöntemlerine ilişkin bilgiler verildikten sonra üçüncü bölümde yolsuzluğun sebepleri hakkındaki ampirik literature yer verilmiş, dördüncü bölümde ise Türkiye’de yolsuzluk hakkındaki ampirik çalışmalardan bahsedilmiştir. Bu makalede yapılan ekonometrik çalışmanın verilerine ve yöntemine ilişkin açıklamalar beşinci bölümde yer alırken, altıncı bölümde yapılan ekonometrik analizin sonuçları yorumlanmaktadır.

2. Yolsuzluğu Ölçmek

Yolsuzluğun bir ülkedeki gelişimini incelemek, farklı ülkeleri karşılaştırmak, yolsuzluğun sebepleri ve sonuçları üzerine araştırma yapmak için öncelikle yolsuzluğu ölçebilmek gereklidir. Yolsuzluğu tam olarak ifade edebilecek bir ölçüt bulmak kolay değildir; çok çeşitli türleri bulunmaktadır ve gözlemlenmesi zordur. Bu sebeple yolsuzluk yaklaşık ölçütlerle (proxies) ölçülmektedir.

Dünya Bankası, yolsuzluğu ölçmek için dört çeşit yaklaşık ölçüt tanımlamaktadır: i) Net Varlık Değerlendirmesi ii) Tutuklanmalar ve mahkumiyetler iii) Anket yöntemi iv) Makroekonomik ampirik çalışmalar.

Berg (2001) yolsuzluk ölçütlerini ikiye ayırmaktadır: nesnel ölçütler ve öznel ölçütler. Nesnel ölçütler, doğrulanabilir verilere dayanan ölçümlerdir. Çoğunlukla, ülkedeki yolsuzluk suçlarından hüküm giyenlerin sayısı veya internet arama motorlarında arama yapıldığında gelen bağlantı sayısı yolsuzluğu ölçme amacıyla kullanılmaktadır. Öznel ölçütler algı veya deneyime dayalıdır ve anketler yapılarak toplanan verilerden oluşmaktadır. Bu anketlerde genellikle kişilerden yolsuzluğun seviyesi hakkındaki görüşlerini bildirmeleri istenmektedir.

Bunların yanında, daha az kullanılan başka ölçütler de bulunmaktadır, çeşitli kuruluşların bölge uzmanlarınca hazırlanan, yolsuz politikacıların ve devlet memurların oranları hakkındaki tahminler gibi. Johnston ve Hao (1997) (Jain, 2001 de bahsedilen),

Çin'deki yolsuzluk seviyesindeki değişiklikleri tahmin etmek için yolsuzluk şikayetlerinin sayısını kullanmaktadır.

Berg (2001), mevcut göstergelerin olumlu taraflarını içeren ve bazı zayıflıklarını gideren, öznel, deneyime dayalı bir yolsuzluk göstergesinin kullanılmasını teklif etmektedir. Önerdiği "rüşvet oranı" ölçütü, belirli bir zaman aralığında ödenen rüşvetlerin toplam değerinin aynı dönemdeki toplam gelire oranlanmasıyla bulunmaktadır.

Ülkeler arası karşılaştırmalarda ve ampirik araştırmalarda en sık kullanılan ölçütler, çeşitli uluslararası kuruluşlarca ve özel araştırmacılarca yapılan anket çalışmalarıdır. Ekonomik İstihbarat Birimi (Economic Intelligence Unit), Politik Risk Hizmetleri Firması (Political Risk Services Inc.), Politik ve Ekonomik Risk Danışmanlığı (Political & Economic Risk Consultancy), Yönetim Gelişimi Enstitüsü (Institute for Management Development), Dünya Bankası (World Bank), Price Waterhouse Coopers, Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum), Özgürlükler Evi (Freedom House), Uluslararası Saydamlık Derneği (Transparency International) gibi dernek ve kuruluşlar bir çok ülkede algılanan yolsuzluğa ilişkin araştırmalar sağlamaktadır.

Hall and Yogo, Kaufmann, Kraay and Ziodo-Laboton, Ades & Di Tella (Jain, 2001'de bahsedilen), Helpman, Jones, Kaufmann & Schankerman, Neumann (Berg (2001)'de bahsedilen) gibi bazı ekonomistler de inceledikleri ülkelere ilişkin algıya dayalı veya deneyime dayalı yolsuzluk göstergeleri hazırlamışlardır.

Yolsuzluk üzerine ampirik çalışma yapmak, yolsuzluğu analiz eden regresyonlarda bağımsız veya bağımlı değişken olarak kullanılan birçok sosyal, ekonomik ve siyasi değişkenin de ölçümlerini kullanmayı gerektirmektedir. Bu tip değişkenlerin nesnel ölçütlerinin bulunması ise genellikle oldukça zor olmaktadır. Jain (2001) bu değişkenlerin yerine kullanılacak yaklaşık ölçütlerin ve bu konuda veri sağlayan araştırmacıların bir listesini vermektedir. Bu tip zor ölçülen değişkenler arasında, ekonomik özgürlük, sivil özgürlükler, bürokratik zorluklar, yasal çerçeve, yönetsel etkinlik, serbestleşme ve ekonomik reform, kayıt dışı ekonominin büyüklüğü, ekonomik rantların değeri sayılabilir.

Yolsuzluğun yaklaşık ölçütleri ne kadar yarar sağlamaktadır ve her bir yaklaşık ölçütün avantaj ve dezavantajları nelerdir?

Berg (2001), iyi bir yolsuzluk göstergesinin sahip olması gereken dört özelliği şöyle tanımlamaktadır: i) güvenilirlik: Endeksi hazırlayan kişiler nesnel olmalı ve indeks bir veya birkaç kişinin kişisel görüşünü değil, genel görüşü yansıtmalıdır; ii) geçerlilik: gerçekte ne ile ilgileniliyorsa tam olarak o ölçülmelidir (yani yolsuzluk); iii) doğruluk: ölçüm hataları büyük olmamalı, standart sapmalar küçük olmalıdır. Anketi cevaplayan kişi sayısının artırılması doğruluğunu artırır. iv) kesinlik: niceliğin neyi ölçtüğü hakkında herkes mutabık olmalıdır; sorular muğlak veya kişisel standartlara bağlı olmamalıdır.

Ampirik çalışmalarda en çok kullanılan öznel ölçüt türü olan algılamaya dayalı göstergeler genellikle geçeli ve güvenilirdir, ancak, doğruluğu ve kesinliği olmayabilir. Öncelikle, algılanan yolsuzluk, gerçek yolsuzluğu zaman açısından geriden takip edebilir, bu sebeple göstergeler politika değişikliklerine karşı düşük hassasiyete sahiptir. Bunun yanında, algılamalar içsel olabilir; basın yayının oluşturduğu gündem, büyük skandallar vs genellikle algılamayı tecrübelerden daha çok etkiler. Gösterge, halkın ülkedeki yolsuzluk seviyesi hakkında bilgi sahibi olduğunu varsayar, halbuki, özellikle büyük yolsuzluklar, kapalı kapılar ardında, gizlilik içinde yapılır. Anketler genellikle bürokratik yolsuzluğu ölçer, siyasi yolsuzluklar sahne arkasında kalır. Yolsuzluğun tanımı kültüre özgü olmaktadır; bir ülkede yolsuz sayılan bir faaliyet, bir diğerinde normal görülebilir. Yine, anketi hazırlayan ve uygulayan uzmanların hükümleri ve önyargıları anket sonuçlarını etkileyebilmektedir. Ankete dayalı göstergeler, bürokratik etkinlik ölçütleriyle yüksek korelasyona sahip olmakta; dolayısıyla iki etkiyi ayırt etmek zorlaşmaktadır.

Diğer bir öznel ölçüt olan deneyime dayalı göstergeler, kişilerin ve kuruluşların yolsuzluk tecrübelerinin araştırılmasına dayanmaktadır. Algılamaya dayalı göstergelerin bir çok dezavantajını ortadan kaldırmaları sebebiyle, ülkeler arası karşılaştırmalar için genellikle daha uygun olmaktadır. Sorular, doğrulanabilecek şekilde seçilirse, geçerlilik ve kesinlik sağlanabilir. Anketin doğru uygulanması halinde güvenilir ve kesin göstergeler elde edilebilir.

Baldemir vd. (2005) çalışmalarında MIMIC modeli kullanarak Türkiye'deki yolsuzluk için tahmini bir ölçüm yapmışlardır. Bu amaçla en yüksek olabilirlik yöntemiyle tahmin edilen MIMIC modeli kullanılmıştır. Ancak MIMIC modeli ile bulunan yolsuzluk tahminin eğilimi gösteren yaklaşık bir gösterge olduğu, yolsuzluğun sebeplerini inceleyen bir modelde daha nesnel bir ölçütü ölçülmüş göstergenin bağımlı değişken olarak kullanılması gerektiği düşünülmektedir. En yüksek olabilirlik yöntemiyle tahmin edilen MIMIC modelinin

sonucunda yazarlar Türkiye’de 1985 yılından itibaren yolsuzluğun arttığı sonucuna ulaşmışlardır. Yazarlar bunun sebebinin 1980’li ve 90’lı yıllarda Türkiye ekonomisi piyasaya açılırken, denetimsizliğin ve devletin hantallığının ve büyüklüğünün geniş bir rant sahası yaratması olduğunu öne sürmüşlerdir.

Her birinin kendine özgü dezavantajları olsa da, algılamaya dayalı ve deneyime dayalı çeşitli göstergeler arasındaki korelasyon yüksektir, bu da göstergelerin güvenilirliğine ilişkin önemli bir kanıttır (Jain, 2001). Çok uluslu şirketlerin ve bankaların ölçme-değerlendirme kuruluşlarına ödedikleri yüksek fiyatlar da, uluslararası oyuncuların bu bilgiye değer verdiğini göstermektedir (Mauro, 1998).

Nesnel göstergeler (ki en sık kullanılanları yolsuzluk suçlarından tutuklanan ve hüküm giyenlerin sayısıdır) yüksek güvenilirliğe, kesinliğe ve doğruluğa sahiptir. Fakat, düşük geçerliliğinden dolayı ülkeler arası karşılaştırmalar yapmak için uygun değildir. Hüküm giyenlerin sayısındaki farklılıklar, yolsuzluktaki farklılıklardan çok, adalet sisteminin veya güvenlik kuvvetlerinin etkinliğindeki farklılığa bağlı olabilir. Goel ve Rich (1989) bu meseleyi yaptıkları regresyon analizinde çözmektedirler. Yazarlar, yolsuzluk suçlarından hüküm giyenlerin sayısının, ücretler, işsizlik gibi birkaç bağımlı değişkenin üzerine regresyonunu yapmakta, bunu yaparken, eşitliğin sağ tarafında kontrol değişkeni olarak devletin güvenlik faaliyetlerini (devlet memuru başına düşen reel güvenlik masraflarını ölçüt olarak kullanarak) bulundurmaktadır. Böylece güvenlik kuvvetlerinin etkinliğinden kaynaklanan yolsuzluk farklılıkları ayrıştırılmaktadır.

Son olarak, Boylan (2001)’in çalışmasında gösterdiği gibi, yolsuzluğun nesnel ve öznel ölçütlerinin, bir çok açıdan farklı gibi de görünseler, yüksek oranda ilintili olduğunu söyleyebiliriz.

3. Yolsuzluğun Sebepleri Üzerine Ampirik Çalışmalar

Bu bölümde, yolsuzluğun sebepleri üzerine yapılmış çeşitli deneysel çalışmaları inceleyeceğiz. Konu hakkındaki en kapsamlı çalışmalardan biri Treisman (2000) tarafından yapılmıştır. Treisman, 1980’lerde ve 1990’larda yapılmış olan çeşitli iş dünyası risk araştırmalarından elde ettiği algılanan yolsuzluk endekslerini kullanarak, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere ait panel veri çalışması yapmıştır. Çalışma sonucunda Treisman, ülkelerin bugünkü demokrasi seviyelerinin yolsuzluğu etkileyen anlamlı bir faktör

olmamasına rağmen, demokraside, kültürel kurumsal hukuk devleti geleneğinde uzun bir geçmişi olan ülkelerin anlamlı derecede daha düşük yolsuzluk seviyesine sahip olduğunu göstermiştir. Treisman, bunun yanında, daha kalkınmış ve ekonomik olarak dışa daha açık ülkelerin daha az yolsuzlukla karşı karşıya olduğu sonucuna varmıştır.

Literatürde yolsuzluğu etkileyen en önemli faktörlerden biri olarak kamu görevlilerinin ücretleri olarak gösterilmektedir. Kamudaki ücret seviyesinin bir ailenin geçinebileceği seviyenin altında olması kamu görevlilerini aradaki farkı rüşvetle kapatmaya yöneltebilmektedir. Üstelik kamuda ücret seviyesi özel sektöre göre çok düşük olduğunda, işe alınırken de, rüşvetle farkı kapatabileceğini düşünen kişiler kamu görevlerine talip olmaya başlamaktadır. Yine düşük ücret, işi kaybetmenin riskini azaltarak yolsuzluğu artırabilmektedir. Buscaglia (2001), Arjantin, Ekvator ve Venezuela'yı 1991–99 yılları arasında inceleyen panel çalışmasında, hakimlerin ücret seviyesinin adli sistemdeki yolsuzluklar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin bulunmadığını göstermiştir.

Rijkeghem ve Weder (2001), 31 ülkeyi 1982–94 yılları arasında inceleyen panel veri çalışmalarında, yolsuzluk ile devlet görevlilerinin ücret seviyesinin üretim sektöründeki ücret seviyesine oranı arasında istatistiksel olarak negatif bir ilişki tespit etmişlerdir. Ancak, çalışma, bunun uzun vadeli bir ilişki olduğunu, kısa vadede daha yüksek ücretlerin daha az yolsuzluğa yol açmadığını göstermektedir. Ücret politikasının yolsuzluk üzerindeki etkileri, sosyal ve siyasi atalet sebebiyle, gecikmeli olarak oluşabilmektedir. Yazarlar eğitim değişkeni ile yolsuzluk arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulamamışlardır. Kişi başına gayri safi yurt içi hasıla (KBGSYİH) ile yolsuzluk arasında da anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tosun (2003), 1982-1995 yılları arasında 44 ülkede yolsuzluk düzeyini belirleyen faktörleri rassal etkiler sıralı probit modeliyle tahmin etmiş; kanun hakimiyetinin, bürokratik kalitenin ve (beklenenin tersine) genel devlet harcamalarının gayrisafi yurt içi hasıla içindeki payının yolsuzluk düzeyi üzerinde azaltıcı etkisinin, kentsel nüfus artış hızının ise yolsuzluğu artırıcı etkisinin olduğunu bulmuştur. Diğer taraftan enflasyon, büyüme, ücret ve maaşların yolsuzluk üzerine istatistiksel açıdan anlamlı bir etkisi görülmemektedir.

Chand ve Moene (1997), makalelerinde, Gana Kamu Harcama Reformunu incelemekte ve vergi memurlarına uygulanan bonus programı ile birlikte genel vergi oranının düşürülmesinin ve cezaların artırılmasının Gana'da devletin vergi toplama kabiliyetinde çok

önemli iyileşmelere sebep olduğunu göstermektedir. Bunun yanında yazarlar, oyun teorisi modeli kullanarak, daha üst yönetim seviyelerindeki yolsuzluk da aynı zamanda sınırlandırılabilirse, vergi memurlarına verilen bonusların yolsuzluk saikini azaltacağını ve bildirilen ile gerçek vergi yükümlülükleri arasındaki açığın azalmasına yol açacağını göstermektedir.

Broadman ve Recanatini (2000) makalelerinde 26 eski doğu bloğu ülkesini incelemiştir. Yazarlar yolsuzluk algılamasını ölçen Graft Endeksinin (Kaufmann, Kraay and Zoido-Lobaton (1999) tarafından hesaplanan) kurumsal göstergelerden oluşan bir endeks üzerine regresyonunu yapmışlardır. Regresyon sonuçları, pazara giriş engelleri arttıkça, adli sistemin etkinliği azaldıkça ve alt yapı hizmetleri rekabetçi olmaktan uzaklaştıkça yolsuzluğun arttığını göstermektedir. Demokrasideki artış, yolsuzluğu azaltıcı etkide bulunmaktadır. Dışa açıklık değişkeninin katsayısı istatistiksel olarak anlamlı değildir. Kişi başına GSYİH'nın katsayısı anlamlı değildir.

Rauch ve Evans (2000), 35 ülkede, bürokratik yapının, liyakate dayalı işe alma ve liyakate dayalı kariyer planlaması ve ücret seviyesi temelinde çeşitli öğeleri hakkında anket verileri toplamışlardır. Yazarlar daha sonra, bürokratik performansın çeşitli uluslararası derecelendirme kuruluşlarınca tanımlanan ölçütlerini kullanarak bazı regresyonlar yapmışlardır. Regresyon analizinin sonucunda yazarlar, kişi başına GSYİH'nın iki yolsuzluk ölçütü (Uluslararası Ülke Risk Rehberi, Uluslararası İş Dünyası'nın ölçütleri) için anlamlı bir belirleyici etken olduğunu ve liyakate dayalı işe alma ve eğitim değişkenlerinin her birinin yolsuzluk ölçütlerinden birini açıklamada istatistiksel olarak anlamlı olduğunu bulmuşlardır. Değişkenlerin üçü de yolsuzluk üzerinde azaltıcı etkiye sahiptir. Diğer taraftan, kariyer, ücret ve etnik çeşitlilik ölçütlerinin katsayılarının iki yolsuzluk ölçütü üzerinde de anlamlı etkisinin olmadığı bulunmuştur.

Goldsmith (1999), 34 düşük ve orta gelirli ülkeden oluşan bir örnekleme kullanarak yolsuzluk ile ekonomik serbesti, siyasi demokratiklik, idari merkeziyetçilik ve kişi başı GSMH arasındaki ilişkiyi irdelemiştir. Yazar, yolsuzluğu ölçmede Uluslar arası Saydamlık Derneğinin 1996 Yolsuzluk Algılamaları Endeksini kullanmaktadır. Regresyon analizinin sonuçları, kişi başına GSMH'nın yolsuzluk üzerinde güçlü ve istatistiksel olarak anlamlı azaltıcı etkisinin olduğunu, artan ekonomik serbestinin ve idari merkeziyetçiliğin de

yolsuzluğu azaltan önemli faktörler olduğunu göstermektedir. Diğer değişkenlerden daha az anlamlı bir etkiye sahip olsa da, artan siyasi demokratikleşme de azalan yolsuzlukla ilişkilidir.

Lee (1981) (Berkman (1988)da bahsedilen) Hong Kong örneğinde geleneksel değerlerle yolsuzluğa gösterilen hoşgörü arasındaki ilişkiyi incelemekte ve örnekleme dahil kişilerden geleneksellik değeri daha fazla olanların yolsuzluğa daha hoşgörülü baktığını ve geleneksel bağları daha zayıf olanların yolsuzluğa daha karşı olduğunu bulmaktadır. Yaş ve eğitim boyutları da çalışmaya dahil edildiğinde, daha yaşlı ve/veya daha eğitimsiz olanların genç ve eğitilmiş olanlara göre yolsuzluğa daha hoşgörü ile baktıkları tespit edilmektedir.

Gardiner (1970) ve Price (1975) (Berkman (1988) da bahsedilen) da, sırasıyla, Wincanton (İngiltere) ve Gana için yaptıkları anket çalışmalarında, eğitim seviyesi ve yolsuzluğa gösterilen hoşgörü arasında negatif ilişki bulmuşlardır.

Ades ve Di Tella (1997), makalelerinde, çok sayıda panel ve kesit regresyon analizleri yapılmıştır ve genel olarak sonuçlar daha aktif sanayi politikalarının daha yüksek yolsuzluk seviyeleri ile anlamlı derecede ilintili (correlated) olduğunu göstermektedir. Ülkedeki siyasi hakların derecesi yolsuzluk üzerinde anlamlı etkiye sahip bulunmamaktadır ve eğitim seviyesi, dış ticarete açıklık ve ülkenin emniyet seviyesi yolsuzluk seviyesi ile istatistiksel olarak anlamlı negatif ilişkiye sahiptir. Yazarlar, diğer bir regresyon analizi ile de devletin sanayi politikalarının yatırımlar üzerindeki toplam etkisinin, bu sanayi politikasının yol açtığı yolsuzluk artışı göz önünde bulundurulduğunda, doğrudan etkisinin %56 ila %84'ü arasında bir etkiye düştüğünü göstermektedirler.

Laffont and Guesson (1999) rekabet ve yolsuzluk arasındaki ilişkiyi bir oyun teorisi modeli ile incelemektedir. Yazarlar, Afrika verilerini kullanarak rekabet ve yolsuzluk arasındaki ilişkiyi ampirik olarak da test etmektedirler. Regresyon sonuçları dışa açıklık değişkeninin (ithalat/GSYİH, rekabetçiliği ölçtüğü varsayılarak) yolsuzluğu azaltan istatistiksel olarak anlamlı ve güçlü bir etmen olduğunu göstermektedir. Büyüme oranındaki artış da yolsuzluğu azaltmaktadır. Dış yardımlar ve okur-yazar olmayanların oranı yolsuzluk üzerinde anlamlı, ancak zayıf bir etkiye sahiptir. Rekabet ve yolsuzluk değişkenleri arasında bir etkileşim değişkeni de regresyona konduğunda, dışa açıklık değişkeninin tek bir işareti olmadığı, yüksek yolsuzluk seviyelerinde pozitif, düşük yolsuzluk seviyelerinde negatif etkisinin olduğu görülmektedir.

Goel ve Rich (1989), ABD verilerini kullanarak yolsuzluk değişkeninin (rüşvet suçundan mahkum olan devlet görevlilerinin sayısı ile ölçülmüştür), polis faaliyetleri (her devlet görevlisi başına düşen reel polis harcamaları ile ölçülmüştür), hüküm giyme ihtimali (hüküm giyenlerin hakkında dava açılanlara oranı ile ölçülmüştür), cezaların ağırlığı (zimmet suçundan hüküm giyenlerin ortalama hüküm süresi ile ölçülmüştür), devlet görevlilerinin göreceli gelirleri (devlet görevlilerinin kazançları alternatif kazançlarından çıkarılarak bulunmuştur), işsizlik oranı (zımni maliyetleri hesaba almak için) ve toplam reel yıllık reklam harcamaları (gösteri etkisini içermek için) üzerine regresyonunu yapmıştır.

Regresyon analizinin sonuçları, hüküm giyme ihtimali ile cezaların ağırlığının katsayılarının beklendiği gibi negatif olduğunu göstermektedir. Bu, ceza alma ihtimalinin yüksekliğinin ve daha uzun hapis sürelerinin rüşvet almayıcı caydırdığını göstermektedir. Polis faaliyetleri değişkeni istatistiksel olarak anlamlı etkiye sahip değildir. Kamu görevlilerinin artan maaşlar yolsuzluk seviyesi üzerinde azaltıcı etkiye sahiptir. İşsizlik değişkeninin katsayısı pozitif ve anlamlıdır. Bu durum ekonominin resesyonda olduğu dönemlerde rüşvet tekliflerinin artışı yansıtır olabilir. Son olarak, reklam değişkeni pozitif ve anlamlıdır. Büyük ihtimalle bunun sebebinin, artan reklam hacminin bugünkü ihtiyaçları ön plana çıkarıp geleceği indirgeme oranını artırarak daha fazla yolsuzluğa yol açıyor olabileceği belirtilmiştir.

4. Türkiye Üzerine Ampirik Çalışmalar

Türkiye'deki yolsuzluk konusundaki en kapsamlı anket çalışması, Dünya Bankasının katkılarıyla gerçekleştirilen "İyi Yönetişim ve Yolsuzlukla Mücadele Teknik Yardımı" programı çerçevesinde yapılmıştır. Hükümetin iyi yönetim ve yolsuzlukla mücadele projesi için Kasım 2000'de Hazine Müsteşarlığı, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Maliye Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığında üyelerin katılımıyla bir yönlendirici komite kurulmuştur. Ocak 2001'de devletin altı aşamalı yolsuzlukla mücadele stratejisi üzerinde çalışmak üzere bir çalışma grubu kurulmuştur. Bu aşamalar: i) Türkiye'deki yolsuzluğun analizi: yolsuzluğun temel kaynakları; tanımlar, sebepler, güdüler, ii) Yolsuzlukla mücadelede uluslararası deneyimler, iii) Yolsuzluğa açık alanlarda teşhise yönelik anketler (hanehalkı, iş dünyası ve bürokrasi), iv) Anket sonuçlarının incelenmesi, önceliklere ve reform isteyen alanlara ışık tutulması, v) Yolsuzlukla mücadele teknikleri, strateji geliştirme ve eylem planı ile ilgili

birimlere teknik destek vi) Yolsuzlukla mücadele stratejisi hakkında halkı bilgilendirmek ve yolsuzluk mücadelesine sivil toplumun katılımını sağlamak.

Bu kapsamda, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı (TESEV)'in katkılarıyla iki aşamadan oluşan kapsamlı anket çalışmaları yapılmıştır. İlk aşama hanehalkı anketi, ikinci aşama iş dünyası anketi olmuştur (Adaman vd, 2001).

Hanehalkı anketinde Türkiye'de belediye sınırları içinde yaşayan 18 yaş ve üzeri nüfusu temsil eden toplam 3021 kişinin kamu kurumlarıyla ilişkileri yüz yüze görüşmelerle araştırılmıştır. Çalışmayla hedef kitlenin algı tavrı ve tecrübeleri anlaşılmaya çalışılmıştır. İş dünyası anketi ise Türkiye'nin 12 ilindeki 1200 firmasıyla yine yüz yüze görüşme yoluyla yapılmıştır.

Yolsuzluk üzerine ilginç sonuçlar veren bir diğer anket çalışması ise Gümrük Müsteşarlığı için yapılmıştır (Gürgen ve Bir, 2002) . Anket, gümrük personelinin 8600'sini kapsamaktadır. Anket yapılan personelin 15.6 %'sı Müsteşarlığın merkez teşkilatında, 84.4 %'i taşra teşkilatında çalışmaktadır. Sorular, personelin gümrük teşkilatındaki yolsuzluklara/yolsuzluk söylentilerine bakış açısını araştırmayı amaçlamıştır.

5. Veriler ve Yöntem

Bu çalışmadaki amacımız yolsuzluğun sebeplerini araştırmaktır. Bu amaçla zaman serisi regresyon analizi yapılmıştır. Bağımlı değişken yolsuzluk suçlarından hapse girenlerin sayısının toplam nüfusa oranı bağımlı değişken olmak üzere ekonominin genel yapısına ait faktörler (milli gelir, eğitim, dış ticarete açıklık ve enflasyon gibi) ile devlet görevlilerinin yolsuzluk yapıp yapmamaya karar vermek üzere çıkar azamileştirmesi yaparken göz önünde bulundukları değişkenlerin (ücret seviyesi, işsizlik oranı gibi) yolsuzluk üzerindeki etkilerini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Zaman serisi 1975-2004 yıllarını kapsamaktadır (yıllık veriler).

Yolsuzluğu ölçmek üzere rüşvet, irtikap, sahtecilik ve zimmete para geçirme suçlarından hapse yeni giren hükümlülerin toplamının yıl ortası nüfusuna oranı kullanılmıştır (değişken adı:YOLSNUF). 1975-2004 yıllarını kapsayan zaman serileri Türkiye İstatistik Kurumunun (TUİK) "Adalet İstatistikleri"nden alınmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi bu değişkeni kullanırken karşılaşılan sorun, hükümlü sayısının, yolsuzluk suçlarındaki değişme

ile birlikte emniyet güçlerinin yakalama oranındaki değişmeyi de içeriyor olmasıdır. Emniyet güçlerinin yakalama oranındaki değişmeden kaynaklanan etkinin ayrıştırılabilmesi için regresyonun sağ tarafında Emniyet Genel Müdürlüğünün bütçeden aldığı ödeneğin GSMH'ya oranı kullanılmıştır (Bütçe ödeneklerindeki artışın polis güçlerinin yakalama etkinliğini artıracığı varsayımı altında; Goel ve Rich (1989)'in yöntemi izlenerek) (değişken adı:POLİS).

Milli geliri temsil etmek üzere yine TÜİK serilerinden 1987 fiyatlarında kişi başına GSMH verileri kullanılmıştır. (değişken adı: GSMH). GSMH deflatörünün değişim oranı enflasyonu temsil etmek üzere kullanılmış ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) serilerinden alınmıştır (değişken adı: ENFLA). Eğitim seviyesini ölçmek için TÜİK verilerinden her yıl fakültelerden mezun olanların sayısı ve yüksek öğrenim kurumlarındaki öğrenci sayısı (değişken adı: MEZUN ve YÖKÖĞR) kullanılmıştır. Dışa açıklığı ölçmek için Türkiye'nin ihracat ve ithalatının GSMH'sına oranı kullanılmış ve veriler yine TÜİK 'den alınmıştır. (değişken adı: AÇIK). Devlet görevlilerinin maaş seviyesini temsil etmek üzere devlet hizmetlerinin ortalama ücret seviyesi istatistikleri tutarlı bir seri halinde elde edilemediğinden yaklaşık bir gösterge olarak konsolide bütçe personel harcamalarının GSMH'ya oranı kullanılmıştır. İşsizlik oranına ilişkin seriler Uluslararası Para Fonu'nun (IMF), Uluslar arası Finansal İstatistikler (IFS)'inden alınmıştır. Bu değişken için 1988 öncesi verileri bulunmadığından 1988-2004 verileri alınmıştır (değişken adı: İSSİZ). Son olarak, tutuklananların ceza alma ihtimali TÜİK Adalet İstatistiklerinden zimmet suçundan hükümlülerin sanıklara oranı hesaplanarak kullanılmıştır. (değişken adı: CEZA) Bu değişken için de 1988 öncesi verileri bulunmadığından 1988-2004 verileri alınmıştır.

5.1. Regresyon Analizi

Regresyon analizi Türkiye'de yolsuzluğun sebeplerini incelemeye yöneliktir. Bağımlı değişken, yolsuzluğun bir göstergesi olarak yolsuzluk suçlarından hüküm giyenlerin sayısının yıl ortası nüfusuna oranıdır. Bağımsız değişkenler ise ekonomik değişkenlerden :milli gelir (GSMH), enflasyon oranı (ENFLA), Emniyet Genel Müdürlüğüne verilen bütçe ödeneğinin GSMH'ya oranı (POLİS), konsolide bütçe harcamalarının GSMH'ya oranı (BÜTÇE), yüksek öğrenim kurumlarındaki öğrenci sayısı (YÖKÖĞR), ihracat ve ithalat toplamının GSMH'ya oranı (AÇIK) ve motivasyon değişkenlerinden kamu görevlilerinin ücret seviyesini temsil etmek üzere konsolide bütçe personel harcamalarının GSMH'ya oranı (ÜCRET), ekonomideki işsizlik seviyesi (İSSİZ) ve tutuklandıktan sonra ceza alma ihtimali (CEZA)

olarak tanımlanmıştır. Değişkenlerden GSMH, POLİS, YÖKÖĞR, AÇIK, ÜCRET, İSSİZ ve CEZA'nın katsayılarının negatif olması beklenmektedir. Yani, milli gelir arttıkça, emniyet güçlerinin bütçe ödeneği yükseltildikçe, toplumun eğitim seviyesi iyileştikçe, ekonomi uluslar arası ticarete açıldıkça, kamu ücret seviyesi arttıkça, işsizlik oranı yükseldikçe ve yolsuzluk suçlarından yakalandıktan sonra ceza alma ihtimali arttıkça yolsuzluk oranının azalması beklenmektedir. Diğer taraftan, enflasyonun yüksek olduğu ekonomilerde rant kollama davranışları arttığından enflasyon değişkeninin katsayısı pozitif olarak beklenmektedir. Yine konsolide bütçe harcamaları/GSMH oranı arttıkça devletin ekonomideki ağırlığı artıyor anlamına gelmekte ve bunun da rant kollama davranışlarını artırarak yolsuzlukla pozitif yönde ilişkili olması beklenmektedir.

Katsayıların yorumlanmasını kolaylaştırmak için serilerin logaritmaları alınmıştır. Bu, seriler arasındaki mutlak büyüklük farklılıklarından doğabilecek yorum zorluklarını engellemekte, katsayılar esneklik olarak yorumlandığından, bağımsız değişkenlerde meydana gelen yüzde değişimlere karşılık olarak bağımlı değişkende meydana gelen yüzde değişimleri vermektedir. Regresyon, değişkenlerin düzey değerleri alınarak da tekrarlanmış, sonuçlar logaritmali hali ile çok benzer çıkmıştır. Yorumlama kolaylığı sebebiyle logaritmali hali tercih edilmiştir. Regresyon denklemi aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

$$\log(\text{YOLSUZ}) = \beta_0 + \beta_1 \log(\text{GSMH}) + \beta_2 \log(\text{ENFLA}) + \beta_3 \log(\text{POLİS}) + \beta_4 \log(\text{YÖKÖĞR}) + \beta_5 \log(\text{ÜCRET}) + \beta_6 \log(\text{İSSİZ}) + \beta_7 \log(\text{CEZA}) + \beta_8 \log(\text{AÇIK}) + \beta_9 \log(\text{BÜTÇE}) + u_i$$

Değişkenlerin Dicky-Fuller testi ve korelogramları incelenmiş değişkenlerin hiçbirinin durağan olmadığı, serilerin hepsinin birinci derecede bütünleşik olduğu I(1) görülmektedir. Bütün serilerin logaritmaları da aynı şekilde birinci derecede bütünleşiktir. Bu sebeple, regresyon sonuçları yorumlanırken eşbütünleşme olup olmadığına dikkat edilmiştir. İSSİZ ve CEZA serilerinin çok kısa olması tahmini sağlıksızlaştırdığından çıkarılmak zorunda kalmıştır. Esasen bağımlı değişken üzerinde anlamlı etkisi olan değişkenlerin modele dahil edilmemesi, bu değişkenlerin modele dahil edilen değişkenlerle korelasyonunun yüksekliğine bağlı olarak dışlanmış değişken sapmasına (omitted variable bias) yol açar. Bu değişkenleri dışlamak sebebiyle oluşabilecek sapmanın büyüklüğü hakkında fikir vermesi için İSSİZ ve CEZA değişkenlerinin modele dahil edilen değişkenlerle korelasyonuna bakılmış, CEZA ile GSMH değişkeni arasındaki korelasyon hariç diğer korelasyonların oldukça düşük olduğu görülmüştür. Dolayısıyla İSSİZ ve CEZA değişkenlerini modele alarak gözlem sayısını

(dolayısıyla serbestlik derecesini) çok azaltmak yerine, bu iki değişkenin dışlanmasıyla doğacak sapmanın göze alınmasının daha uygun olacağı düşünülmüştür. Bu iki değişkenin yolsuzluk ile korelasyonlarına bakıldığında ise işsizlikle yolsuzluk arasındaki korelasyonun beklendiği gibi pozitif (0.44) görülmekte, ancak CEZA değişkeni ile yolsuzluk arasındaki korelasyon da beklenenin aksine pozitif çıkmaktadır. Ancak korelasyonun tek başına nedensellik ifade etmeyeceği, iki değişken arasındaki ilişkiye regresyon analiziyle diğer değişkenlerin etkisinden arındırılarak bakılması gerektiği gözönünde bulundurulmalıdır.

Yapılan ilk regresyonda ücret seviyesi, enflasyon ve bütçenin GSMH'ya oranı değişkenlerinin katsayıları istatistiksel açıdan anlamsız bulunduğundan, bu değişkenler denklemden çıkarılarak tahmin tekrarlanmıştır. Her iki regresyonda da seriler arasında eşbütünlük olup olmadığı Johansen testi ile sınanmıştır ve seriler arasında bir tane eşbütünlük denklemi olduğu görülmüştür.

Ancak denklemin tahmini yapıldığında çoklu içsel bağıntı sorunu olduğu (multicollinearity) görülmüştür. Ortalama varyans şişirme çarpanı (Variance Inflation Factor-VIF) 13 gibi yüksek bir sayı çıkmış ve bunun büyük ölçüde yüksek öğrenimdeki öğrenci sayısının (YÖKÖĞR) yüksek oranda diğer değişkenlerle bağıntılı olmasından kaynaklandığı görülmüştür. Eğitim seviyesini temsil etmek üzere yüksek öğrenimden her yıl mezun olanların sayısını gösteren değişken de kullanılmış, ancak bu da benzer sorunlara yol açmıştır. İçsel bağıntı katsayı tahminlerinin standart hataları artıran ve dolayısıyla anlamlılık testlerini güvenilir kılan bir faktördür. Sorunun sapmasız tahmin veren geçerli bir çözüm yöntemi de olmadığından değişkenin regresyon dışında bırakılması tercih edilmiştir. Regresyondan bu değişken atılınca varyans şişirme çarpanlarının 10'un altına indiği, dolayısıyla içsel bağıntı sorununun giderildiği görülmüştür. Kalan değişkenler arasında da bir adet eşbütünlük denklemi bulunduğu görülmüştür:

Johansen Eşbütünlük Testi
Örneklem: 1975 2004
Gözlem Sayısı: 28
Seriler: LOG(YOLSNUF) LOG(POLISGNP) LOG(GNP) LOG(OPEN)

Eigen değeri	Olabilirlik Oranı (L. R.)	%5 Kritik Değer	%1 Kritik Değer	Hipotez edilen Eşbüt. İlişki (sayı)
0.671803	53.84316	47.21	54.46	None *
0.374501	22.64721	29.68	35.65	At most 1
0.265447	9.509450	15.41	20.04	At most 2
0.030650	0.871640	3.76	6.65	At most 3
*(**) hipotezin 5%(1%) anlamlılık seviyesinde reddedilmesine işaret eder.				
L.R. testi 5% anlamlılık seviyesinde 1 eşbütünleşme denkleminin varlığını gösterir.				

Regresyon sonuçları aşağıdaki gibi elde edilmiştir:

Bağımlı Değişken: LOG(YOLSNUF)				
Örneklem: 1977 2004				
Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-istatistiği	Olasılık
LOG(POLISGNP)	-0.032369	0.106537	-0.303825	0.7641
LOG(GNP)	1.133786	0.299437	3.786387	0.0010
LOG(OPEN)	0.606307	0.112473	5.390672	0.0000
C	1.097450	0.242122	4.532636	0.0002
AR(1)	0.424015	0.163519	2.593056	0.0166
AR(2)	-0.415782	0.174663	-2.380478	0.0264
R-kare	0.917853	Ortalama Bağımlı Değ.		0.748367
Ayarlanmış R-kare	0.899184	Bağımlı Değ. Std. Hatası		0.445846
Regr. Std. Hatası	0.141563	Akaike bilgi kriteri		-0.884732
Hata Kareleri Toplamı	0.440883	Schwarz kriteri		-0.599260
Log olabilirlik	18.38625	F-istatistiği		49.16274
Durbin-Watson istatis.	2.149609	Olasılık (F-istatistiği)		0.000000

Model ARIMAX modeli olarak yapılandırılmıştır. Bağımsız değişkenlerin yolsuzluk üzerindeki etkilerini bir yıl gecikme ile gösterebileceği gözönünde bulundurularak bağımsız değişkenlerin bir yıl gecikmeli değerleri kullanılarak regresyon tekrar edilmiştir ancak bir yıl gecikmeli değerlerin anlamlı bir etkiye sahip olmadığı görülmüştür. Diğer taraftan, bağımlı değişkenin gecikmeli değerlerinden AR(1) ve AR(2) değişkenleri bağımlı değişkenin bir ve iki yıl gecikmeli değerleridir ve yolsuzluk üzerinde bir yıl gecikmeli değer pozitif anlamlı, iki yıl gecikmeli değer negatif anlamlı etkiye sahip olduğu görülmektedir. İki değişkenin net etkisi bağımlı değişkenin zaman içinde küçük oranda artma eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Kalıntılar durağandır ve bu da denklemin sonuçlarına güvenebileceğimizi göstermektedir. Denklemin sonuçlarına bakıldığında emniyet genel müdürlüğüne ayrılan bütçe ödeneğini gösteren değişkenin katsayısının beklendiği gibi negatif olduğu, ancak yolsuzluk üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir etkisinin olmadığını görüyoruz. GSMH ve dışa açıklık değişkenlerinin katsayılarının ise literatürde beklenenin aksine pozitif ve anlamlı olduğu görülmektedir.

Regresyonun R-kare değeri %91,7 gibi yüksek bir sayıdır; bir başka deyişle yolsuzluk değişkenindeki değişimin yaklaşık %92'si regresyondaki verilerle açıklanabilmektedir. F-istatistiği regresyonun bir bütün olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

6. Sonuç

Yolsuzluk önemli bir ekonomik ve sosyal sorundur. Yolsuzluk için uygun bir ortam hazırlayan sistemin niteliklerini incelemek ve yolsuzluğu kolaylaştıran faktörleri belirlemek, sebep sonuç ilişkilerini incelemek sorunun çözümünde ilk ve en önemli basamaktır.

Bu makalede, yolsuzluğun sebepleriyle ilgili yazındaki önemli yayınların bir taraması ile birlikte, Türkiye’de yolsuzluğun muhtemel sebeplerini ortaya oymak üzere regresyon analizleri yapılmıştır. Bazı önemli değişkenlere ilişkin serilerde yeterince gözlem bulunamaması (enflasyon ve işsizlik) eğitim değişkeninin diğer değişkenlerle yüksek derecede bağımlı olması gibi sorunlar tahmini sağlıklılaştırırsa da analizler ülkemizde yolsuzluğun en önemli sebeplerinin neler olabileceği hakkında bir fikir vermektedir. Regresyon analizlerinin sonuçları, beklenenin aksine Türkiye’nin ekonomik açıdan dışa açılmasıyla ve hızlı büyüme dönemine girmesiyle yolsuzluk vakalarının arttığını

göstermektedir. Diğer taraftan, yolsuzlukla devletin kamu görevlilerinin maaş harcamaları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Yine, enflasyonun ve devletin ekonomideki ağırlığının (bütçe harcamalarının GSMH'ya oranı ile ölçülen) Türkiye'de yolsuzluk üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı görülmektedir.

Bu durumu Türkiye'nin 1980'lerden sonra gerçekleştiği atılımla birlikte GSMH'sı ve dış ticareti artarken bir yandan da toplumda oluşan sosyal ve kültürel değişimde (özellikle artan bireysel kazanç ve rant arama davranışları gibi) aramanın mümkün olduğu düşünülmektedir. Baldemir vd. (2005)'in de Türkiye'de yolsuzluk seviyesini ölçmeyi amaçlayan çalışmasında 1980'lerdeki dışa açılmayla beraber yolsuzlukların arttığı sonucuna ulaşması bu bulguyla paraleldir.

KAYNAKÇA

Adaman, F., Çarkođlu, A., Őenatalar, B. (2001), "Hanehalkı Gözünden Türkiye'de Yolsuzluğun Nedenleri ve nlenmesine İlişkin neriler", TESEV Yayınları-24, İstanbul.

Ades, A. and Di Tella, R. (1997), "National Champions and Corruption: Some Unpleasant Interventionist Arithmetic", The Economic Journal, 107, 1023-1042.

Ades, A., Tella, D.R. (1997), "The New Economics of Corruption: A Survey and Some New Results", Political Studies, Special Issue, 45(3), pp.496-516.

Baldemir, E., İŐçi . ve Grgl, H. (2005), "MIMIC Model ve Yolsuzluk zerine Türkiye Uygulaması", VII. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu, 26-27 Mayıs 2005, İstanbul Universitesi.

Bardhan, P. (1997), "Corruption and Development: A Review of Issues", Journal of Economic Literature, 35, 1320-1346.

Berg, E. (2001), "How Should Corruption be Measured?", London School of Economics and Political Science MSc Economics Extended Essay.

Berkman, .A. (1988), "Yolsuzluk ve RŐvete Karşı nlemler", Journal of Economics and Administrative Studies, 2(1), 39-56.

Broadman, G.H. and Recanatini, F. (2000.), "Seeds of Corruption: Do Market Institutions Matter?", The World Bank Europe and Central Asia Regional Operations Poverty Reduction and Economic Management Department.

Chand, S.K. and Moene, K.O. (1997), "Controlling Fiscal Corruption", IMF Working Papers, WP/97/100.

Goel, K.R. and Rich, D.P. (1989), "On the Economic Incentives for Taking Bribes", Public Choice, 61(3), pp. 269-75.

Goldsmith, A.A. (1999), "Slapping the Grasping Hand: Correlates of Political Corruption in Emerging Markets", American Journal of Economics and Sociology, 58(4), 865-883.

Gürgen, H. ve Bir, A. A. (2002), “Gümrük Müsteşarlığı İmaj Araştırması”

<http://www.tesev.org.tr>

<http://www1.worldbank.org/wbiep/decentralization/courses/turkey%206.21.99/corrupti/tsld019.htm>

Jain, K. A. (2001), "Corruption: A Review", *Journal of Economic Surveys*, 15(1), 71-121.

Kepek, Y. and Yentürk, N. (2000), “Türkiye Ekonomisi”, Remzi Kitabevi, Büyük Fikir Kitapları Dizisi:99.

Laffont, J.J. and Guessan, T.N. (1999), “Competition and Corruption in an Agency Relationship”, *Journal of Development Economics*, 60, 271-295.

Rauch, E.J. and Evans, B.P. (2000), “Bureaucratic Structure and Bureaucratic Performance in Less Developed Countries”, *Journal of Public Economics*, 75, 49-71.

Shleifer, A., Vishny, R.W. (1993), “Corruption”, *The Quarterly Journal of Economics*, 108, 519-617.

Tosun, M., U. (2003), “Yolsuzluğun Nedenleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* (5), 125-146.

ÖZET

Antik çağlardan beri hemen her toplumda değişik derecelerde yolsuzluk görülmüştür. Ancak yolsuzluğun yol açtığı ekonomik ve sosyal sorunlar özellikle son yıllarda daha çok gündeme gelmeye başlamıştır. Yolsuzluğun ekonomik büyüme ve kalkınmayı olumsuz etkilediği, yatırımları caydırdığı, verimsizliklere ve kaynak israfına yol açtığı, gelir dağılımını bozduğu ve demokrasi ve ahlakı zedelediği konusunda literatürde neredeyse görüş birliği bulunmaktadır.

Yolsuzluk için uygun bir ortam hazırlayan sistemin niteliklerini incelemek ve yolsuzluğu kolaylaştıran faktörleri belirlemek, sebep sonuç ilişkilerini incelemek sorunun çözümünde ilk ve en önemli basamaktır.

Bu makalede, öncelikle yolsuzluğun maliyetleri, ölçüm yöntemleri ve sebepleriyle ilgili olarak yazındaki önemli yayınların bir özeti verilmiştir. Daha sonra Türkiye’de yolsuzluğun muhtemel sebeplerini ortaya koymak üzere regresyon analizleri yapılmıştır. Regresyon analizlerinin sonuçları, Türkiye’nin ekonomik açıdan dışa açılmasıyla yolsuzluk vakalarının arttığını göstermektedir. Diğer taraftan, enflasyonun, devletin ekonomideki ağırlığının ve devletin personel harcamalarının yolsuzluk üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler : Yolsuzluk, ölçüm, regresyon, dışa açılma

ABSTRACT

Corruption is seen in nearly every society since ancient times. However, economic and social costs it caused attracted more attention especially in the last decade. It is widely agreed upon that, corruption affects economic growth and development negatively. In the literature, there is almost a consensus about that corruption of the public officers discourages entrepreneurs, causes inefficiencies and waste of resources, discourages foreign investment, distorts income distribution and harms democracy and ethics.

Putting the diagnosis truly and knowing the deep causes of a problem correctly are the most important steps in solving the problem.

In this article, first, a survey of the literature on costs of corruption, measurement methods ve causes is given. Then regression analysis are done to find probable causes of corruption in Turkey. Results of the regression analysis show that, corruption has increased in Turkey after trade liberalization. On the otherhand, inflation, weight of pubic in the economy and personel expenditures of the government seems not to be important factors in explaining corruption.

Key Words: Corruption, measurement, regression, opening up